טעאטער - מוזיק - מוווים און „טאקים"

ווער איז שולדיג אין דעם לעצטען טעאטער סכסוך פון ניו־יארק ?

פון יעקב קירשענבוים.

מען שפּילט שוין ווידער טעאטער אין ניו־יארק. — דאס אידישע טעאטער איז קראנק. — עס האט פארלוירען דאס "שטריימעל" פון קאפּ. — די אקטיארען און די מענעדזשערס. — ניט די יוניאנס זענען שולדיג אין טעאטער קריזיס.

דער ניו־יארקער טעאטער סכסוך האט זיך געענדיגט. די אידישע טעאטערס אין ניו־יארק שפּילען שוין ווידער.

ווער האט געוואונען ?

זעהט איהר, אט אויף דער פראגע קאן מען קיין קלארען ענטפער ניט געבען. דער אמת איז, אז דער אלגעמיינער וועלט־קריזיס האט אמשטארקסטען געטראפען די שוואכסטע אינדוסטריע — די טעאטער־קונסט.

אלע ניין טעאטערס זענען געווען צוגעמאכט צוויי וואכען צייט. עס האט פשוט געהייסען, אז די באלעבאטים קענען ניט אנהאלטען זייערע געשעפטען. און זיי האבען געפאדערט א 40 פּראצענטיגען "רעדאקשאן" פון די שכירות פון אלע טעאטער אנגעשטעלטע. די יוניאנס האבען ארונטערגעלאזט פון 10 ביז 25 פּראצענט, לויט דעם געהאלט פון די פארשידענע שכירות, וואס די ארבייטער און קינסטלער באקומען.

די שטארקייט פון די טעאטער־מענעדזשערס איז געלעגען אין זייער ארעמקייט, און זייער שוואכקייט. די פארשידענע טעאטער יוניאנס האבען איינגעוויליגט צו רעדוצירען זייער שכירות, און עס איז געשאפען געווארען שלום אין דער טעאטער פּראפעסיע.

איצט איז די פראגע, וועלען די טעאטערס איצט קענען פארזעצען זייערע געשעפטען ? מיר גלויבען, אז נישט. ווייל עס איז אונזער אמת'ע איבערצייגונג, אז דער צוזאמענברוך פון דעם אידישען טעאטער איז ניט געקומען דורך די יוניאנס. דער קריזיס אין די אידישע טעאטערס האט א פיעל טיפערע אורזאך, ווי די יוניאנס.

די טעאטער יוניאנס זענען בלויז זייטיגע אורזאכען, און זיי קען מען ניט האלטען פאראנטווארטליך פאר דעם צוזאמענברוך פון די טעאטערס.

די אידישע אקטיארען, למשל, זענען איצט די מיינסטע אונבאצאלטע מענשען ביים טעאטער. מיר הערען אפט פון גרויסע "ווייזשעס", פון אונגעהויערע גרויסע שכירות, אבער דיעזע גרויסע האנאראַרען באקומען איינציגע "סטארס", בעת די מער צאל באקומען א "הונגער־לוין". — יא, יא, א הונגער־לוין. — אט דאס, וואס א זאץ, א לעבעדעוו, א מאלי פיקאן, א בלאנק, א געביל, א דזשעק גאלדשטיין, א מ. ראלעסקא באקומען א גרויסען געהאלט מיינט עס ניט, אז די דריי הונדערט אידישע אקטיארען באקומען גרויסע שכירות. מיר מוזען וויסען, אז שוישפּילער האבען א קורצען סעזאן, אז העכסטענס שפּילען זיי 30 וואכען, און אמאל ווייניגער, און ווען איהר וועט אויסרעכענען זייערע שכירות פון סעזאן, און עס פארטיילען אויף דעם גאנצען יאהר, וועט איהר גלייך דערזעהן, אז דער דורכשניטליכער שוישפּילער פארדיענט פארהעלטניסמעסיג פיעל ווייניגער ווי דער דורכשניטליכער ארבייטער.

די לאגע פון די אידישע קינסטלער איז א ביטערע, און די שטילע ליידען וואס זיי טראגען טיעף אין זייערע נשמות איז צו דער ברייטער וועלט אונבאקאנט. מען האלט אקטיארען פאר דער אריסטאקראַטיע צווישען די ארבייטער, אבער אין אמת'ן איז עס ניט אזוי, ווייל בעת די ארבייטער פארדינען א גאנץ יאהר, מוז דער אידישער שוישפּילער אפּשפּארען פון זיינע שכירות פון ווינטער, צו קענען לעבען זומער, און מיר ווייסען טאקע דאריבער, אז אפילו מאנכע "סטארס" דארפען אנקומען נאך הילף פון פריינט און באנק־הייזער צו קענען עקזיסטירען.

אידישע אקטיארען שעהמען זיך צו שילדערען זייער לאגע פאר דער עפענטליכקייט, און דאריבער האלט מען זיי פאר "אריסטאקראטען", פאר "בורזשוקעס", כאטש אין אמת'ן זענען אידישע אקטיארען די מיינסטע דערשלאגענע און אונבאצאלטע ארבייטער. — עס איז טרויעריג, עס איז אבער פארט אזוי.

דער אידישער אקטיאר, דער אידישער קינסטלער, וואס מאכט זיך פרעהלאך, און זוכט צו אמוזירען די ברייטע, גרויסע מאסען, איז אפט אליין א טרויעריגער, א דערשלאגענער און דארט זיך זיין קאפּ, וואו צו נעמען געלט צו צאהלען רענט אדער צו באצאלען דעם גראסער, אדער זיין דאקטאר.

דער פיהרער פון דער אידישער אקטיארען יוניאן, מר. ראובן גוסקין, איז איינער פון די גאר פעהיגע מענשען, און ער טוט אלעס מעגליכעס צו דערהויבען דעם צושטאנד פון די שוישפּילער עקאנאמיש, און זייענדיג פארנומען מיט דער עקאנאמישער זייט פון אידישען אקטיאר איז ער פשוט ניט אימשטאנד צו טאן עפּעס פאר די אקטיארען אויף דעם קולטורעלען געביט.

קולטורעל דארפען די אידישע אקטיארען שטעהן העכער, ווי די געוועהנליכע ארבייטער, און אין געוויסע באציהונגען איז עס אפשר אזוי, אבער אין גרונד גענומען זענען די אידישע שוישפּילער העט־ווייט פון דער קוואל פון אידישער קולטור, כאטש מאנכע פון זיי חבר'ן זיך מיט אידישע שריפטשטעלער, און א גרויסע צאל פון זיי שטיצען מיט אלע זייערע קרעפטען קולטורעלע אונטערנעמונגען.

מיר ווילען דא זיין אפענהערציג. — די אידישע אקטיארען זענען בכלל, וואוילע, און עכטע גוטע ברידער, און זיי זענען שטענדיג גרייט צו העלפען יעדע סארט קולטורעלע באוועגונג, אבער פאר זיך אליין טוען זיי ווייניג אויף דעם דאזיגען געביט. זיי זענען אמת'ן "באהעמען", און זייערע קינסטלער־נאטורען פארפיהרען זיי אין אילוזיעס פון בלומרשט'ער קולטור.

דאס שרייבען מיר בלויז דרך אגב, כאטש איז אמת'ן ווייסען מיר, אז קיינער ווארט ניט אויף אונזערע עצות. די טעאטער באלעבאטים זענען אויך ניט די דורכשניטליכע ביזנעסלייט, ווי מיר מיינען, ווייל א געשעפטסמאן מיט "געזונטע חושים" וועט זיך ניט דרעהען א היטעל מיט טעאטעריי. זעהען מיר טאקע, ווען עס קומען צום טעאטער פשוט'ע געשעפטסלייט, פארלאזען זיי עס מיט חרטה. דאס טעאטער ליגט דאריבער אין הענט פון מענשען, וואס האבען א געוויסע באציהונג צום טעאטער, אי זייער באציהונג איז אביסעל שוין פארעלטעט. אביסעל צוריקגעשטאנען, דאס איז אן אנדער פראגע, אבער זיכער איז, אז זיי ווילען זיין מיט'ן טעאטער אונטער אלע אומשטענדען.

דאס טעאטער איז ליידער ניט ארגאניזירט, כאטש עס זענען פאראן 9 טעאטער [illegible] סוחר גלויבט, אז ער וואלט דאס טעאטער געקענט ראטעווען, און אין אמת'ן דארף דאס טעאטער קיין רעטער ניט.

הונדערטער מענשען זענען באגאנגען זעלבסטמארד צוליעב דעם וואל סטריט קראך, טויזענטער געשעפטסלייט זענען רואינירט געווארען, און דאך שפּעקולירען אידען, און פּרובירען ווידער. קוים טרעפט זיך, אז די טעאטערס טוען שלעכטע ביזנעס, אז די טעאטערס ליידען פון קריזיס, דאן האט יעדער איד אן אנדערען רעצעפּט פאר'ן טעאטער. א סטאליאר, א בלעכער, אדער א מאליארוש, וועט ניט איינפאלען אויפצוגעבען זיין פאך, נאר ווייל עס איז ניטא קיין ארבייט אין זיין פאך. ער וועט איבערווארטען די שלעכטע צייט, און וועט ווידער ארבייטען, און א שניידער, וועט ניט איינפאלען, אז ער קען זיך פלוצלונג נעמען צו שוסטעריי. אבער צום טעאטער נעמען זיך אלע. וועגען טעאטער רעדען אלע. יעדער איד איז א מבין אויף א חזן, און יעדער איד פארשטעהט טעאטער. — פּרובירט אמאל זאגען א אידען, אז טעאטער איז א פיעל פארצווייגטע קונסט, און ער וועט אייך אנקוקען ווי משוגע. גראד די וואס וועלען ניט וואגען צו שרייבען א "שטימע פון פאלק" אין א צייטונג, וועלען זיך דוקא נעהמען צו שרייבען פיעסען. ווייל ווער, די וואס, טעאטער, דאס פארשטעהט ער.

און ווייל טעאטער איז אזוי הפקר, און ווייל צום טעאטער שטופּען זיך אלע, זענען די נויטיגסטע עלעמענטען געבליבען פון דער ווייטענס, בעת די מיינסטע אונ־נויטיגסטע שטופּען זיך צום רודער פון טעאטער. די "עלטערע" דראמאטורגען, די שעפער פון דראמא, קאמעדיע און אפּ־רעטען זענען באזייטיגט געווארען און פארטריבען געווארען פון קונסט־טעמפּעל, בעת "בעזגראמאטנע" האבען פארנומען די מזרח־וואנט, אט אזוי געהט עס שוין יאהרען.

דער עולם האט לאנגזאם אויפגעהערט צו קומען אין טעאטער, און דערצו איז געקומען דער אלגעמיינער קריזיס, די אימיגראציע באשרענקונגען און האבען צוגעאיילט דעם צוזאמענברוך פון טעאטער, וואס איז פון פריהער אונטערגעגראבען געווארען פון די "בעזגראמאטנע" און אונגעוואונשטע עלעמענטען.

צו זאגען אבער, אז די טעאטער יוניאנס זענען שולדיג אין אלעס, איז מילד גערעדט זעהר נאאיוו. — מיר ווייסען, אז די טעאטער יוניאנס פונקט, ווי די אלגעמיינע טעאטער ארגאניזאציע דארף רעארגאניזירט ווערען, מען דארף איינפיהרען רעפארמען, אבער צו האלטען זיי פאראנטווארטליך פאר'ן קריזיס אין טעאטער, איז ארויסצוציינען די פשוט'ע קורצזיכטיגקייט אין געזעלשאפטליכען לעבען, דאס גאנצע אידישע לעבען אין אמעריקא מאכט דורך א קריזיס. עס האבען זיך פארמאכט פיעלע אידישע אנשטאלטען, די פארשידענע נאציאנאלע "דרייווס" זענען געווען א דורכפאל. געשעפטען אויף דער אידישער גאס זענען שטארק דערשלאגען. עס שליסען זיך באנק־הייזער, טויזענטער ביזנעסלייט זענען באקראט, הונדערטער און טויזענטער מענשען שטעהען אין דער ברויט־ליניע, טויזענטער אידען קומען אין די פרייע כשר'ע פאלקס־קיכען צו באקומען א פרעו מאלצייט, און אין אזא צייט איז, כ'לעבען, שווער צו אורטיילען, ווער עס איז שולדיג אין טעאטער קריזיס.

א חוץ דעם מוז מען אין זינען האבען, אז דער קריזיס איז ניט קיין אידישער, אז ניט נאר ליידען אידישע טעאטערס, נאר אויך בראדוויי האבען זיך שוין געשלאסען פיעלע טעאטערס און זייערע פארלוסטען דערגרייכען באלד צו א מיליאן דאלאר. אויך די אמעריקאנישע ביהנע ליידעט פון קריזיס, און ווען מיר זאלען אייך, למשל, דערצעהלען, אז צעהנדליגע פּראדוסערס זענען ברויל־הדל געווארען. — נו, שרייט מען אפשר, אז די יוניאנס זענען שולדיג ?

פיעלע פיעסען זענען אויף בראדוויי דורכגעפאלען, און די טעאטערס שטעהען צוגעמאכט. אבער ביי גוים שרייט מען ניט, דארט זענען ניטא קיין עצה־געבער ווי ביי אונז אידען.

אמת, אז דאס אידישע טעאטער האט פארלוירען זיין באלאנס, אז דאס אידישע טעאטער האט פארלוירען זיין "שטריימעל" פון קאפּ, אז עס פעהלט דער יום־טוב, אז מען דארף אין טעאטער אריינטראגען אביסעל מעהר קדושה, אבער ווי קען מען האבען טענות צו די מענעדזשערס, אז דער עולם איז גלייכגילטיג, אז דער עולם קומט ניט.

אמאל, ווען עס האבען געלעבט די אדלערס, די דוד קעסלערס און די מאגולעסקאס, דאן האט דאס אידישע טעאטער געטראגען א "שטריימעל" און עס איז געווען שבת. — איצט פעהלט די אטמאספערע, עס פעהלען די פאטריאטען, וועלכע זענען פונקט אזוי נויטיג פאר'ן טעאטער, ווי חסידים פאר א רבי. — טעאטער אהן פאטריאטען, איז ווי א גארטען אהן בלומען, ווי א ביהנע אהן באלייכטונג. אן אקטיאר מוז האבען פאטריאטען פונקט ווי א רבי חסידים, און אהן זיי איז ער א טויטע פיגור. אין מאריס שווארץ קונסט טעאטער איז נאך פאראן א שטיקעל שבת, אמת ניט דער אמאליגער שבת, אבער מיר זעהען, אז דארט הערשט נאך די אמת'ע יום־טוב אטמאספערע, בעת אין די אנדערע טעאטערס הערשט א גרויע וואכעדיגקייט.

בארים טהאמאשעפסקי פארשטעהט נאך די קונסט פון טראגען דאס "שטריימעל", פון מאכען שבת, און ווען ער איז לעצטענס אויפגעטראטען צוזאמען מיט דער אייראפּייאישער שוישפילערין, רות רעגעני אין זיין אפערעטע "ארץ ישראל", האבען מיר דארט געזעהן א יום־טוב גייסט .ער, דער אלט־יונגער טהאמאשעפסקי איז אן אקטיאר מיט טראדיציע, און דאריבער טראגט ער ארויף אויף דער ביהנע דעם טעאטער־גייסט, וואס איז נויטיג צו דערהאלטען דאס אידישע טעאטער.

יאזעף רומשינסקי האט נאך אין זיך אט די דאזיגע "ראזשינקע". — ער זייענדיג איינער פון די "אלטע" פארשטעהט, אז מען מוז אריינטראגען קדושה אין טעאטער אויב מען וויל, אז טעאטער זאל זיין ווי ער דארף צו זיין. ליידער זענען ניטא גענוג פון די סארט "יונג־אלטע" קרעפטען אריינצוטראגען קדושה און יוגענט אין אונזער פאראלטעטען אידישען טעאטער, און דערפאר ליידעט אונזער טעאטער פון "אלטער־שוואכע", און מיר הערען אפט דעם הוסט, דעם זיפץ און דעם קרעכץ פון טעאטער.

דער לעצטער סטרייק, האלטען מיר, איז בלויז געווען א סימפּטאם פון דער קראנקהייט. — דער לעצטער טעאטער סכסוך האט בלויז אנגעזאגט, אז א גרויסער שטורעם איז נאהענט, און ווען דער קאפּ טוט וועה, איז צייט צו נעמען א "מעדעצינישע" אונטערזוכונג, און אויסגעפינען די אורזאכע פון דעם קאפּ־וועהטאג. דאס, וואס אלע 9 אידישע טעאטערס האבען זיך געמוזט צומאכען, איז א באוויז, אז עפּעס איז פויל אין דער "שטאאט דענענמארק" און מען מוז זיך פארבארייטען פאר א גרויסער בלוטלאזער אפּעראציע.

דער לעצטער סכסוך וועט בשום אופן ניט ענדיגען דעם קריזיס אין אידישען טעאטער. דער קריזיס, די גלייכגילטיגקייט פון די ברייטע אידישע מאסען צום אידישען טעאטער איז דארוך ניט פארשוואונדען. די טעאטער מענעדזשערס און די פיהרער פון די פארשידענע טעאטער יוניאנס, מוזען אזוי שנעל, ווי מעגליך פאררופען אן עפענטליכען טעאטער־קאנפערענץ ביי וועלכען אמת'ע עקספּערטען זאלען דיאגנאזירען די קראנקהייט. מען דארף אויפלעבען דעם "אלטען" קרעסטי פון אידישען טעאטער, און מען מוז געפינען די ריכטיגע מיטעל דערצו.

די טעאטערס וועלען ווידער שפּילען, אבער די צרות וועלען זיין די זעלבע. דאס וואס די מענעדזשערס וועלען האבען איינציגע הונדערט דאלאר ווייניגער אויסגאבען, וועט דעם טרויעריגען צושטאנד פון טעאטער ניט פיעל העלפען. די מענשען וואס שטעהען ביים רודער פון די אידישע טעאטערס זענען צו ארעם, צו אפּגעמאטערט צו קענען דורכזעצען די שלעכטע צייטען.

טעאטער איז ניט קיין פּריוואטער ענין, כאטש ער שטעהט אין אין פּריוואטע הענט. דער טעאטער באלאנגט צו אלעמען, און דאריבער מוז זיך יעדער פאראינטערעסירען מיט דער אנגעוועהטאגטער פראגע. דעם גרעסטען חוב צו קריסטאליזירען די טעאטער־פראגע האבען די אידישע אקטיארען. מען מוז ניט פארגעסען, אז דורך דעם "סעטעלמענט" פון טעאטער סכסוך איז גארניט געטאן געווארען צו דערנענטערען די ברייטע מאסען צום טעאטער.

ווארום קומט נישט דער עולם אין טעאטער ? — דאס איז די הויפּט־פראגע, און אויף דער פראגע מוז מען געפינען אן אמתן ענטפער. — ווער וועט געבען אן ענטפער ?

צוויי פארשטעלונגען מארגען אווענט

לכבוד ניי יאהר, וועלען געגעבען ווערען צוויי פארשטעלונגען אין סטענדערד טעאטער.

דאס אלטע יאר וועט באגלייט ווערען מיט דער פיעסע "פארהייראטע שקלאפען". די פיעסע וועט געשפּילט ווערען 8.30 אווענט. פונקט האלב נאך צוועלף וועט געשפּילט ווערען א "מידנייט" פארשטעלונג מיט דעם נאמען "גודביי קריזיס — העלאו פראספּעריטי".

די פארשטעלונג ווערט צוגעגרייט מיט א רייע טענץ, לידער און אמוזירונגען.

אזוי, אז די טעאטער־געהער וועלען קענען באגלייטען דאס אלטע יאר אין טעאטער, און זעהן דאס נייע יאר אין טעאטער.

אוי איז דאס א אינגעל

דאנערשטאג ביינאכט, פרייטאג און שבת וועט געשפּילט ווערען "אוי איז דאס א אינגעל" און דאס אינגעל וועט זיין חנה האלענדער.

עס איז איבעריג צו זאגען, אז דארט וועט זיין לעבעדיג און פרעהלאך.

איזידאר האלענדערס אויפפיהרונג פון „קאטיאס חתונה"

פון ה. מ. ק.

די טעאטער געהער האבען לעצטע וואך געהאט א "טריט" באזוכענדיג דעם סטענדערד טעאטער. זיי האבען זיך אמור־ [...]

[...] וועזען, אז פיעלע האבען געגלויבט, אז שווארצ'ס אזוי דארף עס זיין, און מען מוז דערפאר געבען קרעדיט צו איזידאר האלענדער וועלכער מאכט א "יש—מאין".

ער פארשטעהט ווי אזוי אויפצופיהרען אן אפערעטע און באנייען די ביהנע זאגאר מיט די דעקאראציעס, וועלכע זענען דארט פאראן.

קודם כל דאס שפּילען.

ביי דער ערשטער געלעגענהייט האט זיך ארויסגעצייגט, אז האלענדער איז געקומען צו אונז מיט באגאבטע, פעהיגע און [...]

[...] ; דער כאראקטער קאמיקער גוסטאוו גאלדשטיין; דער יונגער פעהיגער ווינטערס, און דער ליעבהאבער זינגער, מאקס קלעטער, דאס זענען מענשען מיט רעפּוטאציעס און באציהונג צום ווארט. אין די עטליכע דורכגעפירטע פיעסען ביי אונז האבען זיי באוויזען זייער פעהיגקייט און די ערנסטקייט.

דאס טעאטער האט אין זיי איבערגעגעבענע קרעפטען, וועלכע שאפען זייערע טיפען און פערזאניפיצירען זיי אין די ריכטיגע געשטאלטען, און די האלענ־ [...]

[...] איז ניטא וואס צו שפּילען. עס איז די מוזיק און די אויפפירונג, און ביידע זענען געוועזען זעהר געלונגען. די מוזיק פון שלום סעקונדע איז א זיסע, א הארציגע, דורכגעוועבט מיט דעם אידישען מאטיוו, און די אויפפיהרונג איז געוועזען א זעהר געלונגענע.

האלענדער באזיצט די פעהיגקייטען אויסצושטאטען א ביהנע. ער זעהט פאר־אויס דאס אנציענדע פאר דעם אויג, און אין "קאטיאס חתונה" האט ער ארויסגעבראכט אמבולט'סטען דאס שעהנע, מיט [...]

[...] העלען בלעי, א שעהנע חנ'עווידיגע שוישפּילערין; די וואגשאלס, וועלכע שפּילען און זינגען שעהן: לאה מעלצער, און די [...] האבען דורכגעפירט זייער ארבייט בשלמות.

[...] שפּילט ווערען ווי א וואך צייט, און דארויף דארף פארשווענדט ווערען אזוי ווי געזאגט, אין "קאטיאס חתונה" פיעל ארבייט און ענערגיע.

א שעהנער שמולעוויטש אווענט

דער קאנצערט דורכגעפיהרט פון פאלקס דיכטער ש. שמולעוויטש לעצטען זונטאג אין דער בראנזוויק עווענין תלמוד תורה איז געוועזען א געלונגענער און אן ערפאלגרייכער.

דער פּראגראם איז באשטאנען פון לידער און סצענעס געשריבען און אראנזשירט פון ש. שמולעוויטש, מיט דער מיטהילף פון זיין טאכטער דאראטי, וועלכע איז ספּעציעל געקומען צום קאנצערט [...]

[...] שטען אויפטריט האט מען דערזעהן פאר זיך א געשולטע זינגערין, וועלכע איז באגאבט מיט א שעהנער שטימע, און וועלכע זינגט פאלקס לידער און תפילות אויף אן אמת־שעהנעם אופן.

זי באזיצט אויך א גרויסע פעהיגקייט צו כאראקטעריזירען טיפּען מיט איר זינגען, און ביים "בר מצוה בחור" ווי ביים חזן אין קרעטשמע, און ביי ליכט־צינדען [...]

[...] דיג אויסערגעוועהנליכע מעלות. זי קען איר טאטענ'ס יעדעס ליד אויס'ן זכרון. זי קען די נאטען און זינגט מיט אן אייגענארטיגען אופן, שעהן, חנ'עווידיג, אידיש און באליידט זיך זעלבסט אויף דער פּיאנא.

א צווייטע פּיטשור איז געוועזען ווען שמולעוויטש האט דיריגירט מיט א גרופּע פון קינדער, וועלכע האבען געזונגען זיינע לידער אין א רעוויו־פארם.